

ДЖОН НЮБЪРИ

/1582/

През 1625 г. в сборника от пътешествия на Семюъл Пърчъс е публикуван пътеписът на лондонския търговец Джон Нюбъри за двете му пътешествия из Леванта през 1578—1579 г. и през 1580—1582 (*Purchas His Pilgrimes, book 9, chap. III, p. 1410 ff. — Two Voyages of Master John Newberie. One, into the Holy Land; The other to Balsara, Ormus, Persia, and backe thorow Turkie*).

Самият Нюбъри изтъква като мотив за своите пътувания желанието си да види света. Той предприема първото си пътешествие през март 1578 г. от Лондон, минава през Франция и от Марсилия пресича Средиземно море, като пристига в Ливан в края на май. До юли 1579 г. той обикаля и разглежда Триполи, Хайфа, Йерусалим и пр., след което поема обратния път, спирайки в Крит. Връща се отново през Франция и пристига в Лондон през ноември 1579 г.

Второто пътешествие Нюбъри започва пак от Лондон на 19 септември 1580 г. в компанията на друг английски търговец — Уилям Берет. Минавайки покрай Крит, Родос и Кипър, той достига ливанското крайбрежие в началото на 1581 г. Продължава на юг през Алепо и Багдад, достигайки Басра и Ормуз през лятото на 1581 г. Наесен минава през Исфахан, а зимата обикаля Армения и през Ерзерум, Амасия и Брусa пресича Анадола, за да пристигне в Истанбул през пролетта на 1582 г.

В началото на април Нюбъри тръгва с кораб от Галата и плавайки на север покрай Българското черноморско крайбрежие, влиза в Дунава, пресича Дунавските княжества и Полша и през Балтийско море се завръща в Лондон през август 1582 г.

През 1583 г. Нюбъри предприема трето пътешествие, този път до Алепо, което описва в две писма до тогавашния английски посланик в Истанбул Уилям Херборн (*Hakluytus Posthumus or Purchas his Pilgrimes, v. 9. Glasgow, 1905, 493—496*).

Тук се публикува онзи отрязък от неговия дневник, който разказва за второто му пътешествие и по-специално за пътуването му от Истанбул до молдавския град Рени. Преводът е направен по второто издание на пътеписа на Нюбъри: *Hakluytus Posthumus or Purchas his Pilgrimes, v. 8, 449—481*.

ЦДИА: КМФ 04, Инв. № 409/55

ДВЕ ПЪТЕШЕСТВИЯ НА Г-Н ДЖОН НЮБЪРИ,
ЕДНОТО В СВЕТАТА ЗЕМЯ,
ДРУГОТО В БАЛСОРА¹, ОРМУЗ²,
ПЕРСИЯ И ОБРАТНО ПРЕЗ ТУРЦИЯ

Аз, споменатият Джон Нюбъри, насърчен от големия успех на предишното ми пътешествие до Триполи, Йерусалим и планината Ливан, предприех едно много по-дълго и опасно пътешествие през Гибралтарския пролив, Средиземно море, споменатия Триполи³ и по река Ефрат до града Ормуз в Персийския залив, а оттам през страната Лар⁴ и през най-източните части на Персия, към Медия⁵, Армения, Грузия, Кармания⁶, Натолия⁷ и така до Константинопол, а оттам по Черно море, наричано в древността Понтус Евксинус, към устието на река Дунав с кораб и така доста нагоре по споменатата река, минавайки през Бугдания⁸ и Валахия, накрая, слизайки на брега, стигнах Каминец⁹, първия граничен град на Полша, и като минах през това царство, пристигнах в Прусия и дойдох до Елбинг¹⁰ и до Данцк¹¹, и до Куинсбороу¹², където се качих на кораб и минах Датския пролив и пристигнах в Хъл¹³, в Англия, и така по суша пропътувах до Лондон, където пристигнах през последния ден на август, 1582 г., като осъществих пътешествието си за две години без деветнадесет дена...

(Следва описание на пътешествието от Лондон до Константинопол, с. 450—476.)

На 4 април 1582 г. тръгнахме от Галата¹⁴, близо до Константинопол, и същия ден пренощувахме в едно укрепление, наречено Терапия¹⁵; а от Галата тук дойде някой си Антоний, търговец от Хиос, който ме придружи. И в същия ден, в който тръгнах от Константинопол, синът на Grand Signior¹⁶ напусна града с три или четири хиляди конници. Великият господар имаше и друг син, роден преди два месеца. На 6 април 1582 г. тръгнахме от залива близо до Терапия, като се качихме на една гемия, натоварена с вино от Кандия¹⁷, която трябваше да върви нагоре по реката Дунав. На седми сутринта вятърът, който дойде от изток — североизток, донесе много бурно време и през същия ден свърнахме към един град, наречен Sissopoly¹⁸, който е едно хубаво пристанище. Тук има много вятърни мелници и големи складове с вино. А на изток от пристанището има три острова и тук всички са гърци. Също така турците тук правят много лодки. И в това лошо време някои от екипажа плачеха, а други викаха. Силният вятър разкъса платното на предната мачта и бяхме изправени пред най-голяма опасност, защото дълго време не можеха да смъкнат главното платно. Тази най-силна буря, която преживяхме в Черно море, започна в събота сутринта към един час, а това беше седмият ден на април, както споменах преди това,

и тя продължи до вторник сутринта, което беше десетият ден [на месеца], със силен сняг и студ, като че беше Коледа. На дванадесети отплувахме от Созопол и същата нощ пуснахме котва при един нос, където има крепост, наречена Емона¹⁹. На тринадесети [тръгнахме] от Емона и същата нощ минахме покрай един голям град на име Варна, който е разположен в един много голям залив, който е и много хубаво пристанище. На четирнадесети сутринта минахме покрай една крепост, наречена Салиасса²⁰, която е издигната на един нос и има на изток две малки колони, а близо до тях един голям камък, който наподобява човек. На петнадесетия ден сутринта се върнахме към крепостта Калиакра, а на седемнадесети навечер отплувахме от тази крепост. На деветнадесети сутринта влязохме в едно от устията на реката Дунав, наречено Licostoma²¹. При влизането в реката, от южната страна, има фар, а дълбочините са от север, но никога няма повече от осем фута вода. А земята от южната страна на реката се нарича Dobis²², а от северната Бугдания. На двадесет и втори към обяд влязохме в реката, там, където е устието Свети Георги, а това устие тече на изток в югоизточна посока. А Ликостомо, откъдето дойдохме, тече на запад и след това отведнъж наново на север. Този ден също така пристигнахме до една крепост, наречена Dolcha²³, която лежи на южния бряг на реката. И тук от града в реката се спускат няколко неголеми скали. Тук нашият кораб и търговецът платиха малко мито от две или три крони. И тук има в изобилие риба, кокошки и яйца. На двадесет и трети тръгнахме от Тулча и същия ден към обяд минахме реката Kelle²⁴, която е много широка и тече на североизток. Също така този ден минахме покрай един малък остров, който е разположен много близо до Saxe²⁵. На двадесет и четвърти към обяд пристигнахме в един град на име Сакси, който лежи на южния бряг на реката. А срещу града има един остров и тук реката е много широка. И тук трябваше да платим мито, но не платихме нищо до пристигането си в Томоуга²⁶. На двадесет и четвърти след обяд [тръгнахме] от Сакси и на двадесет и пети пристигнахме в Томоура. А тази Томоура е разположена на северния бряг на реката и се намира в Бугдания. В Томоура децата следват индийския обичай и носят малки телени халки в ушите си. А жените имат големи сребърни топки, които висят върху горната част на ушите им; и ходят с голямо парче ленен плат, омотан около главите им като турски тюрбан, а върху него един малък плат; а горните им дрехи се закачат с големи сребърни топки като копчета. А младите момичета носят косите си сплетени на плитки, от които висят всякакви сребърни пари, и на върха на главите си имат една широка кръгла брошка, направена от сребро и инкрустирана с камъни. Ръкавите им са широки и къси; около ръцете си имат две големи сребърни гривни, а на колана си носят пет или шест чифта ножове, а на врата си нямат нищо. Престолюдието в по-голямата си част ходи босо. На двадесет и пети, когато дойдохме

в Томоура, пристигна един кораб от Константинопол, който беше стигнал за осем дена. Корабът, на който аз пристигнах от Константинопол, беше широк двадесет и седем фута, а кърмата се издигаше на повече от тридесет фута над водата и можеше да побере само две бъчви, поставени една над друга, освен в средата [на кораба]. В този град Томоура се продават двадесет яйца за аспра²⁷, една хубава кокошка за две аспри, говеждо, свинско, хляб, вино, бира и медовина има в изобилие, а най-много от всичко има много хубава прясна риба. За една аспра се продават две шуки, всяка повече от три педи на дължина, и три шарана, всеки по педя и половина. Тук в реката има множество есетри и херинги.

Ето как приготвят хайвер от своите есетри. Хайверът трябва да се извади изцяло от рибата; след това да се накълца малко с нож и добре да се насоли за три дена и три нощи и да се сложи в каца или мазнина, и да се направи дупка отдолу, така че водата или солта, които се отделят от хайвера, да могат да се оттекат; и след като тези три дена минат, да се извади и добре да се измие с прясна вода, докато солта напълно падне, и после да се сложи в каца за още три дена и някой да го тъпче с чисти крака; и трябва да се направи дупка в кацата, за да се оттича водата; след това се поставят големи камъни да го затиснат и го втвърдят и след като и тези три дена минат, да се извади дъното и се сложи ново; и така вече може да се разнася по света. А имената на трите риби, от които хайвер го приготвят, са следните: есетра, моруна и mersenne²⁸. А най-доброто годишно време за приготвянето му са юни и юли. В този град Томоура има няколко търговци от Хиос, които са господари на града; в миналото това е бил един хубав град, но татарите са го плякосали два или три пъти и веднъж отвлекли петдесет души от града и околностите му. И в годината на нашия господ-бог 1530 турчинът покори тази страна и част от Унгария и всичко това стана, както казват, поради предателството на трансилванския княз²⁹.

(Следва описание на пътуването до Каменец³⁰, с. 479—481.)

¹ Гр. Басра (на арабски Бассора — Ирак) — пристанище на Персийския залив.

² Ормузкия (Хормузки) пролив свързва Персийския и Оманския залив.

³ Гр. Триполи (на арабски Тарабулус-еш-Шам) — пристанище в Северен Ливан.

⁴ Лар — главен град на Ларистан — провинция в Южен Иран.

⁵ Мидия — историческа област в Северозападен Иран.

⁶ Керман — историческа област в Югозападен Иран.

⁷ Анатолия, древното название на Мала Азия.

⁸ Наименованието на Молдова по името на влашкия княз Богдан III, при когото е оформен васалният статут на страната.

⁹ Каменец-Подолски (град в Украинска ССР).

¹⁰ Елблонг — балтийско пристанище на Полша.

¹¹ Гданск, Полша.

¹² Кьонигсберг, сега Калининград, СССР.

- ¹³ Английско пристанище на Северно море.
- ¹⁴ Келтско поселение, разположено на северния бряг на Златния рог. От 70-те години на XIII в. става генуезка колония, завзета от османците едновременно с Цариград; днес квартал от европейската част на град Пера.
- ¹⁵ Предградие на Цариград (сега Тарабя), разположено северно от града, на брега на Босфора.
- ¹⁶ Т. е. Велик господар (итал.) — титулуване на султана, възприето в Европа. Тук става дума за султан Мурад III (1574—1595); синът е най-вероятно бъдещият султан Мехмед III (1595—1603).
- ¹⁷ О-в Крит.
- ¹⁸ Созопол — черноморско пристанище.
- ¹⁹ Нос Емине и северно от него с. Емона.
- ²⁰ Нос Калиакра, на който била разположена антична и по-късно средновековна крепост.
- ²¹ Название на дунавския ръкав Килия; тук обаче авторът по-скоро говори за Сулинския ръкав.
- ²² Добруджа.
- ²³ Гр. Тулча, Румъния.
- ²⁴ Става дума за ръкава Килия, погрешно определен от автора като река.
- ²⁵ Гр. Исакча, Румъния.
- ²⁶ Томорова (Тимарова) — турското название на гр. Рени в Румъния.
- ²⁷ Аспра е разпространеното през XV—XVIII в. название на акчето, както и на циркулиращите неосмански сребърни монети.
- ²⁸ Неуточнена.
- ²⁹ Вероятно грешка на автора. Молдавия е покорена от Сюлейман I Кануни през 1538 г. и автономните ѝ права са силно ограничени. Молдавският княз Петру Рареш, който през 1529 г. действа като съюзник на трансилванския княз и османски сюзерен Янош Запоян, в края на 30-те години на XVI в. се съюзява с Хабсбургите и след 1538 г. е принуден да избяга в Трансилвания.
- ³⁰ Тази част от неговото пътуване е публикувана в *Călători străini despre Tarile Române* (red. Maria Hoiban), v. 2. București, 1970.

Превод и бележки Мария Тодорова